

da je postala ideja »Evrope '92« v danem trenutku več kot njen privlačen politični cilj – v nekem smislu tudi nadomestilo za stare fokuse politične mobilizacije – hkrati pa tudi povod za razhajanja. Objektivno gledano je ta cilj kratkoročno težko uresničljiv, to pa zaradi inkompatibilnosti velikega dela jugoslovanskega gospodarstva, socialne in politične strukture s sistemom, ki nastaja v Evropski skupnosti, kot tudi zaradi velikih regionalnih razlik ter nivojev razvitosti. V kolikor pa bi ta cilj razumeli kot instrument politične mobilizacije za zamenjavo paradržavnega gospodarstva s tržnim, enopartijskega sistema s političnim pluralizmom, kolektivizma z individualizmom, partijske države s pravno državo itn. – potem je v celoti upravičen; in kot tak je konec leta 1989 in v začetku leta 1990 naletel tudi na pozitivne odmeve v vodilnih evropskih integracijskih grupacijah.

Vendar pa v tej varianti ne bi smeli spregledati tudi mesta Jugoslavije v Evropi, predvsem determinante njenega geopolitičnega in geoekonomskega položaja na jugovzhodu Evrope, ki ji namenjata vlogo »mostu« ne le med vzhodom in zahodom, marveč tudi med severom in jugom Evrope. Čeprav je avstrijski kancler Vranitzky – ko je lani govoril o podobni vlogi Avstrije v sodobnih evropskih procesih – duhovito pripomnil, »da danes nihče ne živi na mostovih, marveč se mora prej ko slej opredeliti za eno ali drugo oprijemljivo obrežje«, pa se je implikacijam geopolitičnega in geoekonomskega položaja le težko izogniti; in verjetno je, da bi mogla neka pragmatična, hkrati pa tudi vizionarska politika, ki bi izhajala iz teh predpostavk, zlahka definirati koordinate položaja Jugoslavije v Evropi. V tem pogledu more biti zelo poučno izkustvo v avstrijskem pristopu k integraciji v Evropsko skupnost: naši sosedje so zelo natančno in vsestransko pretehtali interese in možnosti te države, še preden so sredi leta 1989 poslali uradni zahtevek za sprejem v članstvo.

Vse to nas navaja k sklepu, da je treba rešitve iskati predvsem v različnih oblikah subregionalnega, multilateralnega sodelovanja (Alpe-Jadran, »pentagonala«, južni Jadran, Podonavje, Balkan). K temu nas navajajo tudi spremembe v notranjem sistemu Jugoslavije, posebej naraščajoča vloga jugoslovanskih republik v kreiranju njene zunanje politike in interesi republik za neposrednejše povezovanje s sosednjimi državami in regijami. Vkljub kontroverzam, ki jih tovrstne pobude ponekod sprožajo, so ti procesi v sodobnem evropskem kontekstu povsem legitimni; vendar terjajo domišljeno metodologijo in ustrezno koordinacijo na ravni Jugoslavije – kajti brez tega ostajajo njihovi dometi na ravni lokalizmov – s tem pa tudi zunaj osrednje matice razvoja »nove evropske arhitekture«.

RUDI ČAČINOVIČ

Slovinci v presnovi Jugoslavije in Evrope

O nekaterih stvareh, o katerih tu govorimo, bi tako o njih lahko govorili že pred dvema letoma. V zadnjem času pa se je marsikaj spremenilo. Gre za spremembe, ki so nastale po Gorbačovu, gre pa tudi za novo veliko Nemčijo, ki je tudi posledica vsega tega. Ta dejstva spreminjajo tudi marsikaj, kar zadeva evropsko

integracijo. Verjetno ta integracija ne bo taka in se ne bo razvijala tako, kot se je doslej. Imeli smo tista štiri območja velikih: Amerika, Sovjetska zveza, potem pa Evropa in Japonska. Razni ekonomisti in znani politiki so začeli govoriti, da se bo velesilam pridružila še Kitajska itd. Mislimo moramo za nekaj desetletij naprej, kakšne spremembe so še možne.

Mislim, da je pojav velike Nemčije spremenil medsebojne odnose v Evropi, in vsaj kar se nas Slovencev tiče, bi morali imeti to vedno pred očmi. Mislim, da tudi integracija zahodne Evrope ni nastajala samo zaradi tistega, o čemer je govoril tovariš Pintar, ampak da je bilo vedno prisotno tudi razmišljanje, kako zahodno Nemčijo vključiti v evropsko integracijo, kako najti evropsko ravnotežje. Ne smemo pozabiti na razvoj odnosov med trojico – Nemčijo, Francijo in Anglijo –, na posebnost, ki so si jo Francozi dovolili glede svoje atomske sile in glede vojaške povezanosti s paktom NATO. Tu je danes tudi vprašanje, ali bo ta Nemčija povsem samostojna, ali bo lahko razpolagala z vojaško silo, kar ji sicer dovoljujejo, ali pa bodo na kakšen drugačen način skušali to vojaško silo porazdeliti, da ne bi bila nevarna za vse druge.

Nekje sem že citiral Habermasa o imperiju nemške marke. Ta imperij se širi. Zdaj bo segel do Rusije, in to nosi s seboj doslej neslutene možnosti. Ne več orožje – v tem pogledu je postal Bebler že nekoliko nesodoben – ampak prihaja demarka. Dobili bomo nemške emigrante. Jaz jih poznam od prej, ne vem, koliko jih poznate vi. Na te stvari bi morali misliti. Gre za kapitaliste, ki bodo kupovali delnice in cela podjetja. Ni dvoma, da bodo imeli tudi vpliv na naš razvoj. In to zahteva posebno skrb in premislek.

Drugo vprašanje pa je, ali ni regionalizem naš interes? Mislim, da je interes Evrope, tako na Zahodu kot na Vzhodu, da bi se regije čim bolj povezovale. To bi bilo izredno koristno, da bi lahko velenemštvo, ki se bo razvijalo, vendarle nekoliko zavirali. Vsa nemška združevanja so doslej vodili nemški desničarji, reakcionarji. Zdaj je razmerje med levico in konservativci nekje 50:50. Želeti pa je, da bi vendarle levica in naprednejši sloji prišli do izraza. To ni pomembno samo za razvoj Nemčije, ampak za vso Evropo. Za nas in za Evropo ni vseeno, kakšen bo notranji razvoj Nemčije. Že sedaj lahko spremljamo v tej deželi razprave o bodoči nemški prestolnici (Berlin ali Bonn). Vsekakor bo zmagal Berlin – mnogi demokrate pa se pri tem bojijo, da bo Berlin okrepil nemško centralizacijo (administrativno, politično, gospodarsko) po vzoru drugih (Francije in Anglije z velikima prestolnicama). Ni dvoma, da bi taka nemška centralistična verzija lahko postala nevarnost za nemško demokracijo in za mirno, demokratično sožitje v Evropi. Za nas Slovence ne more biti dvoma, da smo življenjsko zainteresirani odslej spremljati vse, kar se dogaja v veliki Nemčiji in okoli nje.

Mislim tudi, da so razlike med položajem v nekaterih socialističnih deželah. Politične in razvojne ravni nekaterih so take, da bi se v Evropo lahko vključile tudi nekatere socialistične dežele. Take so Madžarska ali Čehoslovaška, ki nima manj možnosti za vključevanje v zahodni svet kot npr. NDR. Poljska je morda posebno vprašanje – kot protiutež veliki Nemčiji. Forsirali jo bodo predvsem v Franciji. Marsičesa se bo treba spomniti iz starih časov. Italijanski zunanji minister je eden velikih pobornikov za novo četverico ali petorico. To je počenjal celo Mussolini, ki je gradil most preko Avstrije, Madžarske na Poljsko, da bi zajezil nemško prodiranje v Podonavje in na Balkan. To zamisel je opustil šele takrat, ko se je zapletel v abesinsko vojno in ga je moral reševati Hitler. Tako je žrtvoval Avstrijo. Tudi v Avstriji so različni sloji. So velenemški elementi, ki še vedno sanjajo o veliki Nemčiji; ne smemo pozabiti, da bi bili prav ti, če bi šlo Avstrijcem slabo, verjetno

najglasnejši; je pa tudi cela vrsta naprednih ljudi, ki vidijo v regionalnih povezavah rešitev za samostojnost Avstrije. Pred tremi leti sem pri prijateljih v Budimpešti slišal o Podonavski konfederaciji. To idejo so širili ljudje, ki so bili zelo blizu Moskvi. V Beogradu sem to povedal na centru za strateška raziskovanja, da začenjajo Rusi razmišljati, da bi ustvarili »sanitarni kordon«, s katerim bi se zavarovali pred drugimi. V zadnjih dveh letih se ta ideja zelo širi. V Beogradu se je v zadnjem času pojavila vrsta somišljenikov, ki so to idejo pozdravljali. Po mojem tudi ni povsem nemogoče, da se bodo porajale še drugačne zamisli – predvsem glede na nekatere specifičnosti razvoja v Srbiji in vzhodno od nje. O vseh teh stvareh bi morali razmišljati in se zavedati tega, da tako enostavno v Evropo ne bomo prišli. Imamo celo vrsto izjav o odcepitvi Slovenije, čeprav bi morali vedeti, da je to malo drugače. Zelo se strinjam, da je dobil časopis, ki se je prej imenoval »Evropa zdaj«, predlog, naj poslej nosi naslov »Evropa«. Kot Slovenci bi morali imeti to v prvi vrsti pred očmi, ker stvari niso tako enostavne, kot si jih morda zamišljamo. Slovenci bi verjetno lahko storili vse, da bi se čimprej prilagodili evropskim standardom, posebej kar se tiče gospodarstva – pa tudi v pogledu pravnih norm. To lahko storimo verjetno celo po svoji lastni volji, ne da bi vedno čakali, da nam bo to nekdo iz Beograda dovolil. Tako enostavno, kot si to pri nas predstavljamo, zadeve verjetno ne bodo tekle. Mislim, da je politično celo napačno, če govorimo, da se bomo odcepili. Suverena Slovenija mora poudarjati, da hoče rešiti Jugoslavijo, da pa mora biti Jugoslavija demokratična konfederacija – ne pa pustiti tistim, ki v resnici Jugoslavije ne marajo, ki v bistvu ves čas gradijo svoj separatizem – samo malo drugačen – da nas napadajo, češ da nočemo te države. Dejansko pa gre za to, da nočemo takšne, kakršna je zdaj!

Nikakor ne bi smeli pozabiti tudi na sredozemsko dimenzijo. Ne samo zaradi konference, ki se pripravlja in ki naj bi bila nekakšna KEVS za Sredozemlje. Mi smo med Severom in Jugom, preko nas tečejo zgodovinske poti od Sredozemlja v Evropo. Ob spremembi, ki je nastala z združitvijo Nemčije, nam lahko pomeni Sredozemlje novo ravnotežje tudi v Evropi. Bodočo integracijo Evrope ne smemo več videti le v ozki zahodni Evropi dvanašterice, saj se že sedaj govori o dvaindvajsetih ali še več članicah. Ni dvoma, da se bo širila na Sever (EFTA) in še posebej na Vzhod. Za našo zgodovinsko perspektivo pa desetletje ne igra odločilne vloge. Ni dvoma, da bo Evropa 21. stoletja drugačna, kot je bilo pričakovati še pred nekaj leti.

JANEZ STANIČ

Lahko shaja Vzhodna Evropa brez lastne identitete?

Po razpadu vzhodnoevropskih komunističnih sistemov je v tem delu Evrope nastalo povsem novo stanje, ki je trenutno še izrazito prehodno in nedefinirano, jasno pa je, da vrnitev k prejšnjemu stanju ni realna perspektiva. Nenavadno hiter in popoln razpad sistemov, ki sploh niso nudili pravega odpora, kaže, da so bili zares eksistenčno vezani na zunanjo (sovjetsko) podporo in da brez nje preprosto niso zmožni obstati.